

Milliyetçilik Yükseliyor Derken

Bu yazıda güncel Türk siyasetindeki milliyetçi yönelimin sınırlarını tartışmaya açmak istiyorum. Milliyetçilik literatüründeki bazı temel meseleler genel bir çerçeveye inşa etmemizi kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda Anthony D. Smith'in yurttaş milliyetçiliğiyle etnik milliyetçilik arasında yaptığı ayrım önemli ve Türk siyasetindeki milliyetçi akımları sınıflandırmak bakımından da bir hayli işlevseldir.

Smith bize kısaca şunu söyler: Çok sayıda milliyetçilik formu iki ideal tip üzerinden analiz edilebilir. Bilindiği üzere Weberci anlamda ideal tip gerçek dünyada olgusal anlamda olmayan ama olguların analiz edilmesinde kendisine başvurulabilecek teorik çıpalardır. Smith'in yurttaş milliyetçiliği ideal tipi daha çok burjuva demokrasilerindeki ulus devlet inşa sürecini ifade eder. Bu formda ulus devlet aynı zamanda demokratik bir devlettir. Milliyetçilik ulusal demokrasinin katalizör gücüdür. Hak ve ödev sahibi siyasal özne vatandaşlık kavramı üzerinden şekillenir. Vatandaş, devleti topluma bağlayan dolayım alanının da başlıca aktörüdür. Yurttaş milliyetçiliği genelde özgürleştiricidir. Aydınlanma ve ilerlemeci modernizm yurttaş milliyetçiliğinin ruhunu oluşturur. Smith'in yurttaş milliyetçiliğinin aslında cumhuriyetçi-liberal milliyetçiliğe karşılık geldiği söylenebilir.

Milliyetçiliğin ikinci önemli ideal tipi ise etnik milliyetçiliktir. Etnik milliyetçilik, milletin etnik çekirdeğini, homojen kültür ve dili önemser. Ulus devlet süreci demokrasiden bağımsız düşünülür. Antidemokratik milliyetçi pratikler kamusal alanı daraltır. Bu formda ulus devletin milliyetçilik algısına açıkça karşı çıkmak imkansızdır. Her türlü farklı fikre ve azınlıklara karşı baskı etnik milliyetçiliğin gündelik siyasetinde sıklıkla kullanılan enstrümanlara karşılık gelir.

Bu teorik çerçeve Türk milliyetçiliği bakımından yeniden yorumlandığında karşımıza şöyle bir tablo çıkar: Bizdeki Atatürk milliyetçiliği yurttaş milliyetçiliğine, ülkücü-milliyetçi çizgi etnik milliyetçiliğe daha yakındır. Şüphesiz ki Atatürkçü çizginin etnik milliyetçiliğe yaklaştığı konjonktür ve süreçler söz konusudur. Atatürkçülerin Türk algısı resmî bakış açısında sadece vatandaşlığa karşılık gelir. Ama fiilen, özellikle de siyasi partilerin kültür politikası, adem-i merkeziyetçilik, resmî dil ve eğitim dili gibi hassas konularda Atatürkçülerle etnik milliyetçi dili daha yoğun bir şekilde kullanan ülkücü-milliyetçi blok birbirine yaklaşır. Ayrıca etnik

milliyetçiliği tümüyle antidemokratik düşüncelerin taşıyıcısı olarak görmek de yanlıştır. Sadece İYİ Parti'nin kuruluş süreci bile ülkücü milliyetçilik yorumunun demokrasi ve modern siyasal pratiklere bir hayli yaklaşabileceğini göstermektedir. Tüm bu nüanslara karşı yurttaş milliyetçiliği-Atatürkçülük, etnik milliyetçilik-ülkücülük okuması olgusal durumu önemli ölçüde açıklar.

Peki, bu iki milliyetçilik yorumu güncel siyasette ne ölçüde karşılık görmektedir? Atatürk milliyetçiliğinin bir hayli popülerleştiğini gözlemleyebiliyoruz. Atatürkçülük devletten dışlandıkça sivil bir içeriğe büründü. Özellikle muhalif kesimlerde ciddi bir Atatürk vurgusu var. Bahsi geçen vurgunun politik nostalji tadında bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Atatürkçüler eski Türkiye'nin gelmesini istiyor. Ayrıca Erdoğan'ın yeni Türkiye'sine karşı ülkenin tek gerçek kurucu liderinin Mustafa Kemal olduğuna yönelik güçlü bir hatırlatma var.

Partiler bakımından ise durum biraz karışık. CHP ile Atatürkçülük arasındaki özdeşliğin ortadan kalktığını görüyoruz. Bu durum tabii CHP Atatürkçülükten uzaklaşıyor gibi bir sonucu beraberinde getirmiyor hemen. Özellikle Kılıçdaroğlu döneminde partinin sağa açılmasının Atatürkçü çizgiden uzaklaşma anlamına geldiğine yönelik ciddi bir eleştiri hattı vardı. Ancak şu bir gerçek ki İmamoğlu ve Yavaş gibi Yeni CHP'nin parlak isimleri Atatürk cumhuriyetine olan bağlılıkları bakımından diğer CHP'lilerden pek de farklı değiller. Bugünkü durum daha çok, partinin politik gündeminde sosyal-ekonomik meselelerin daha fazla ön plana çıkmasıyla ilgili. Laiklik elden gidiyor diye Cumhuriyet mitingi yapan bir parti değil artık CHP. Laikliği korumanın halk desteğini arttırmaktan geçtiğini biliyor. Popülist dilde klasik İslamcı-Atatürkçü kavgasına yer yok.

Ülkücü-milliyetçilik ise bereketli bir siyasal alan olarak dikkatleri üzerine çekmekte. 1980 öncesi Türk siyasetinde oy oranları Türkeş'in efsanevi kurucu liderliğine rağmen yüzde 5 seviyelerinde seyreden ülkücü milliyetçilik, 12 Eylül sonrası dönemde ivme kazandı. MHP'den önce BBP ayıldı. Muhsin Yazıcıoğlu ve onun İslami milliyetçiliği kendisine ayrı bir rota çizdi. Ardından İYİ Parti'nin kuruluş süreci milliyetçi siyasette dalgalanmaya yol açtı. Partinin yarısı İYİ Parti'ye kaydı. Bölünerek çoğaldı yine de milliyetçiler. Ardından İYİ Parti de bölündü. Ümit Özdağ Zafer Partisini kurdu. Zafer Partisi ve onun cumhurbaşkanı adayı olarak ilan edilen Sinan Oğan'ın tavrı 2023 Seçimleri bakımından belirleyici oldu.

2023 Mayıs Seçimleri milliyetçi-muhafazakar partilere verilen en yüksek oy oranı olarak tarihe geçti. MHP, BBP, İYİ Parti ve Zafer Partisi 12 milyon 500 bin oya karşılık yüzde 23 buçuk oy oranına ulaştı. Yani yaklaşık her dört seçmenden biri ülkücü-milliyetçi partilere oy verdi. 31 Mart'ta ise bu tablonun tersine döndüğüne şahit olduk. Milliyetçi partilere verilen oy 5 milyon seviyesine indi. Oy oranı da yüzde 11'e kadar geriledi. Ülkücü milliyetçiliğin ülke çapındaki etki düzeyinin hem MHP özelinde Cumhur İttifakı hem de İYİ Parti bakımından Millet İttifakı havuzunda gerilemesi oldukça manidardır. Tabii genel seçimlerle yerel seçimler arasında oy verme davranışları açısından farklılık var. Ama milliyetçi kesimdeki çözülüş çok belirgin.

Ortaya çıkan sonucun önemli ölçüde seçimlere damgasını vuran siyasal kültürel atmosferle ilgili olduğunu varsayabiliriz. Mayıs 2023 Seçimleri'nde Kılıçdaroğlu karşıtı argümanlar içinde en dikkat çekici olan, "PKK'nın Millet İttifakı'nı desteklemesi" idi. Cumhur İttifakı'nın elitleri bu tezi sıklıkla işliyordu. Seçim süreci güvenlik-terör ekseninde cereyan etti. Ama yerel seçimlere başka bir havayla girdi Türkiye. Gündem yumuşadı ve ekonomik-sosyal meselelere odaklanan bir içeriğe doğru daraldı. Geçim sıkıntısı çeken ve AKP'ye ders vermek isteyen ülkücü-milliyetçi kesimler ya CHP'ye oy attı ya da sandığa gitmedi. Bu sonuçların ne kadar kalıcı olacağını hep beraber göreceğiz.

Önümüzdeki süreçte ise milliyetçiliği etkileyecek iki gelişme olacak: İYİ Parti'deki genel başkanlık mücadelesi pek çok taşı yerinden oynatabilir. Bir de Yavuz Ağırlioğlu faktörü var. Bu sene bitmeden yeni bir ülkücü-milliyetçi partimiz olacak. Milliyetçi lig daha da kalabalıklaşmak üzere.

Armağan Öztürk, "Milliyetçilik Yükseliyor Derken"

<https://www.fikirtepedi.com/siyaset/milliyetcilik-yukseliyor-derken/> (Yayın Tarihi: 19

Nisan 2024).